

I. Położenie geograficzno-gospodarcze.

Powiat bialski położony jest w północo-wschodniej części województwa lubelskiego na lewym brzegu rzeki Bugu poza którym rozciąga się województwo poleskie. Na północo-zachodzie graniczy z pow. siedleckim, na zachodzie z radzyńskim, na południu z włodawskim.

Ukształtowanie pionowe.

Południowa część powiatu przedstawia nisko położoną płaszczyznę z piaszczystymi wzniesieniami w pobliżu Bugu. Najwyższe wzniesienie, wchodzące do wysokości około 110 metr. nad poziom morza, znajduje się na prawym brzegu rzeki Krzny. Niskie położenie kraju i obfitość lasów sprzyja powstaniu drobnych jezior, stawów i rzeczek spływających do Bugu. Główną rzeką powiatu jest rzeka Krzna, do której wpadają Garbarka, Zielawa i Białka. Północna część powiatu / dawny konstantynowski, gm. przyłączone do Białej 1 kwietnia 1932r. jest lekko falista z wyjątkiem niskich okolic nadbużańskich. W miejscowościach, gdzie falistość powierzchni bardziej się wznosi, występują wapienie. W pokładach niższych występuje kreda i wapień, nadający się do wypalania wapna.

Gleba.

Glebę powiatu można podzielić następująco: W południowej części występują bielice pyłowe, piaski drobnoziarniste, szczyrki lekkie i sapy / zabagnione ziemie torfowe /; w środkowej części - szczyrki lekkie i sapy; we wschodniej - na stosunkowo niewielkiej przestrzeni - rozciągają się mady piaszczyste i mady glinkowate; wreszcie północo-zachodnia część - to są bielice pyłowe i bielice gliniane oraz nad Bugiem pas piasków drobnoziarnistych.

Obszar.

Powierzchnia powiatu wynosi 195 789,54 ha /około 1958 km.kw./ z czego przypada na:

ziemie orne	108 767,91 ha	/55%/,
lasy.....	41 867,30 "	/21,5%/,
łąki i pastwiska.....	25 471,63 "	/13%/,
ogrody i sady	2 341,71 "	/1,2%/,
nieużytki.....	17 341,29 "	/9,3%/,

Pod względem posiadania 15 119,50 ha należy do Skarbu Państwa/lasy i majątki ziemskie/, reszta zaś 100 670,04 ha stanowi własność prywatną.

Struktura gospodarcza.

Ogółem w powiecie jest około 22 525 gospodarstw rolnych, w tym 79 gospodarstw stanowią większą własność /powyżej 50 ha ogólnego obszaru/ na przestrzeni 9 437,65 ha ziemi ornej i 22 446 gospodarstw niżej 50 ha ogólnego obszaru, na przestrzeni 99 330,26 ha ziemi ornej. Przeciętnie na jedno gospodarstwo małej własności przypada około 4 ha ziemi ornej.

Uprawa roślin.

Ze względów wyżej przytoczonych warunków glebowych/ ziemia mało urodzajna/, głównymi ziemiopłodami są: żyto, ziemniaki, owies i kukurydza. Z ogólnego obszaru ornej przypada pod uprawę:

żyta	około	36%
ziemniaków	"	19%
owsa	"	15%
pszenicy	"	5,8%
roślin pastewnych	"	8%
jęczmienia	"	3,5%
gryki	"	1,5%
innych	"	21,2%

6 40

Przeciętna wydajność z jednego ha /dane z r. 1930/ żyta około - 11q. owsa 10q. ziemniaków - 80q.

Duży stopień zakwaszenia większości pól wpływa na niską urodzajność, zwłaszcza w latach obfitujących w dużo opadów atmosferycznych w południowej i środkowej części powiatu wymyka znaczna część zasiewów /konieczna meljoracja/. W ostatnich latach daje się zauważyć powolne lecz stopniowe zwiększanie uprawy roślin pastewnych jak kończyny, mieszanki roślin motylkowych oraz buraki pastewne i marchew, których do roku 1930 prawie wcale nie uprawiano.

H o d w l a .

Ubogość gleby, a także duży obszar łąk sprzyjałby hodowli bydła, jednak ta gałąź gospodarstwa u drobnych rolników nie jest dobrze postawiona. Niedomagania dotyczą zarówno ilości jak i jakości hodowanych sztuk. Bydło hodowane jest przeważnie bezrasowe z dużą domieszką skarlłowatego bydła nizinnego o bardzo małej wydajności mleka /1000 l. mleka rocznej produkcji, około/. W dużym stopniu na taki stan wpływa to, że drobny rolnik nie karmi krów paszami treściwymi. Hodowla trzody chlewnej prowadzona jest w kierunku ciężkiego opasania słoninowego. Sztuki hodowane są najczęściej bezrasowe. W części południowej powiatu /gm. Tucznia i Huszcza/, gdzie są większe przestrzenie suchych pastwisk, drobni rolnicy hodują owce również bezrasowe, skarlłowate, do chodzące do 20 kg. wagi o małej wydajności wełny.

Według danych 1930 r. stan hodowli w powiecie wyrażał się w następujących liczbach:

19 774	sztuk	koni	
35 012	"	bydła rogatego	z tem 26 434 krów
32 158	"	trzody chlewnej	
20 353	"	owiec	
43	"	kóz i kozłów.	

Stan obecny mniej więcej będzie taki sam,-

H a n d e l .

Rynkiem zbytu dla płodów rolnych są miasta w trzech punktach powiatu. Biała Podlaska /18 879 mieszkańców z wojskiem/ w południowej części powiatu, Janów Podlaski /2397 mieszkańców/ w północnej i Terespol /3911 mieszk./ we wschodniej części. Największym jednakże odbiorcą jest miasto powiatowe Biała Podlaska, która skupia około 80% całego handlu w powiecie. Tu należy również nadmienić, że poza wyżej wymienionymi punktami, są jeszcze trzy osady, w których również część swoich płodów zbywają rolnicy, a mianowicie: Konstantynów, Piszczac, i Łomazy

P r z e m y s ł .

Stan zakładów przemysłowych na terenie powiatu jest następujący

1	Podlaska Wytwórnia Samolotów	w Białej Podlaskiej
7	gorzeln	
32	młynów	
87	wiatraków	
8	tartaków	
1	krochmalnia	

Gorzelnictwo, na skutek ograniczenia kontyngentem rocznej przeróbki, nie wpływa na zwiększenie uprawy ziemniaków.

S p ó ł d z i e l c z o ś ć .

Spółdzielczość na terenie powiatu wyraża się znowu w następujących liczbach:

1	Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa "Rolnik"	w Białej P.
5	Kas Stefczyka	
6	spółdzielni mleczarskich	
6	"	spożywców
1	"	warzywnicza

Należy zaznaczyć, że na skutek kryzysu ruch spółdzielczy słabo się rozwija.

D r o g i .

Duży wpływ na ożywienie pod każdym względem mają drogi. Pod tym względem powiat bialski przedstawia się dość dobrze, gdyż przez sam

Środek powiatu przechodzi tor kolejowy na linii Łuków - Brześć oraz dwie linie wąskotorowe do Janowa Podlaskiego i Konstantynowa. Nadto w kilku kierunkach powiatu są przeprowadzone szosy: Biała - Międzyrzec, Biała - Janów, Biała - Brześć, Biała - Wisznice, Biała - Sławatycze, Konstantynów - Łosice,

Podział administracyjny.

Pod względem administracyjnym powiat podzielony jest na 21 gmin wiejskich i 3 miasta. Siedzibą władz powiatowych jest miasto Biała Podlaska, licząca bez wojska w/g ostatniego spisu ludności 17 656 mieszkańców z wojskiem 18879 mieszkańców/. W Białej ma swą siedzibę 34 p.p. Drugim co do wielkości miastem jest Terespol n/B., trzecim Janów Podl. Terespol liczy 3 911 mieszkańców, Janów - 2397 mieszkańców. Gminy wiejskie liczą najmniej niż dwa tysiące mieszkańców, a nie więcej niż 7000m.

Ludność.

Według ostatniego spisu ludności na terenie powiatu zamieszkuje 117 725 osób, z wojskiem 118 948 osób 9- w tem:

wyznania rzym-kat.....	84 517 osób	81%
" prawosławnego	18 265 "	15,5%
" możeszowego	14 373 "	13%
inne	570 "	0,5%

z ogólnej liczby ludności powiatu w miastach zamieszkuje 23 964 osób, na wsiach 93 761 osób. Duży procent ludności prawosławnej mają gminy: Zabłocie /3073 osób/, Kostomłoty /2408 osób/, Tucza /1707 osób/, Dobryń /1593 osób/, Piszczac /1515 osób/, Kobylany /1511 osób/, Pawłów /1123 osób/. Największy procent ludności prawosławnej znajduje się w wioskach nadbużańskich.

Charakterystyczną cechą ludności powiatu jest nieufność i podejrzliwość. Na taki stan wdużej mierze wpłynęły dawne prześladowania uniów; w obecnych zaś czasach liczne agitacje przedwyborcze, kiedy nie szczedzono licznych obietnic.

II. Ugrupowania polityczne /partje/.

Z ugrupowań politycznych na terenie powiatu największy wpływ mają

B.B.W.R.	około	35%
Stronnictwo Narodowe ..	"	35%
" Ludowe ...	"	25%
inne	"	5%

Organizacyjnie B.B.W.R. posiada w Białej Podlaskiej Radę Powiatową, a na terenie powiatu koła w następujących miejscowościach:

- w Droblinie
- w Konstantynowie
- w Piszczacu
- w Łomazach
- w Białej Podlaskiej - koło grodzkie
- w Janowie Podl. " "

zaś mężów zaufania w Rossoszu i Kodniu.

Stronnictwo Narodowe w Białej posiada Zarząd Powiatowy i koła w następujących miejscowościach:

- w Białej Podlaskiej koło grodzkie
- w Janowie Podl. " "
- w Łomazach
- w Rossoszu,

oraz mężów zaufania w Janowie, Koroszczynie, Ortelu Książęcym, Krasówce i kol. Szelest.

Stronnictwo Ludowe w Białej posiada Zarząd Powiatowy, a koła:

- w kol. Łomazy
- w Nowosiólkach
- w Wólce Dobryńskiej

w Doryniu Dużym

w " kol. w Malowej Górze, w Kopytowie i Sworach

oraz mężów zaufania w Burwinie i w Wólce Plebańskiej

Należy jeszcze nadmienić, że okolice nadbużańskie, gdzie mieszka ludność bardzo biedna, podlegają dużemu wpływowi działalności komunistycznej ~~w tym rejonie~~. Wśród mniejszości żydowskiej większą działalność przejawiają; Budyści, Sjonści i Ortodoksi. Partje te współzawodniczą ze sobą o wpływy. Naogół jednak ludność powiatu jest spokojna.

III. Stan kulturalno - oświatowy.

Duży wpływ na życie kulturalne powiatu wywiera szkolnictwo powszechne, ducowieństwo, organizacje społeczne i w ostatnich czasach samorząd. Czynniki te dążą do przekształcenia stosunków gospodarczych i społeczno-politycznych. Stan szkolnictwa najlepiej odtworzą cyfry. Ogółem w powiecie jest:

2 gimnazja państwowe /żeńskie i męskie/ w Białej Podlaskiej
1 państwowe seminarjum nauczycielskie w Leśnej Podlaskiej
122 szkół powszechnych przy 259 siłach nauczycielskich w/g następujących stopni organizacyjnych:

12	szkół	7-kl.
3	"	5-kl.
2	"	4-kl.
1	"	3-kl.
29	"	2-kl.
75	"	1-kl.

Jak z zestawienia widać jest najwięcej szkół jedno i dwuklasowych, które będą realizowały pierwszy stopień szkoły powszechnej, stąd dla oświaty pozaszkolnej wynikają większe zadania.

Kościół i duchowieństwo ma bardzo duży wpływ na ludność, która jest bardzo religijna, zwłaszcza starsi lubią powtarzać usłyszane kazania.

Poza szkolnictwem, dużą rolę wychowawczo-oświatową spełniają w tym tejszym powiecie organizacje społeczne, sposobiąc swych członków do pełniejszego udziału w życiu obywatelsko-państwowym. Stan organizacji w/g danych z 1 stycznia 1934 r. przedstawia się następująco:

Związek Strzelecki ma38	Oddziałów	-	936	człon.
" Mł. Wiej. "Siew"84	Kół		1983	"
" " " "Wici"1	"		60	"
Stowarzyszenie Mł. Pol.26	"		737	"
Ochotnicza Straż Pożarna41	odziałów		1027	"
Legjon Młodych2	"		55	"
Organizacja Młodzieży Pracującej	1	"		39	"
Związek Pracy Obywatelskiej Kob.	2	koła		52	"
Okręgowe Tow. Org. i Kółek Rol.	53	"		1137	"

Z form pracy oświatowej pozaszkolnej w 92 punktach powiatu prowadzi się pracę świetlicową, w 22- ch Uniwersytety Niedzielne Ludowe, w 32 -ch kursy wieczorowe, w 6-ciu zespoły samokształceniowe, w 12-tu kursach rolniczy Staszycowski oraz w 31 chóry i w 50-ciu pracach teatralną, poza tym w 21 młodzież korzysta z radja, będącego najczęściej własnością nauczycielstwa. Czytelnictwo jest częściowo zaspakajane przez 8 kompletów biblioteki wędrowniej, zawierających w sumie 804 książek. Ilość ta bardzo w małym procencie może zaspokoić zapotrzebowanie czytelnictwa. Liczne zgłoszenia się młodzieży po wypożyczenie biblioteki muszą być załatwiane odmownie. Z wyżej wymienionych form pracy cieszą się dużym powodzeniem świetlice, jednak brak odpowiednich lokali nie pozwala należycie rozwinąć tej formy pracy. Zajęcia świetlicowe odbywają się wszkole/najczęściej/. Uniwersytety Niedzielne w powiecie bialskim mają już za sobą trzyletnią tradycję. Ta forma pracy oświatowej zyskała sobie dużą popularność wśród ludności starszej. Okazała się potrzeba stałego programu i stałej podprę ręcznej biblioteki dla kierownictwa uniwersytetu. Już pewne kroki celami zaspokojenia tych potrzeb zostały poczynione.

Jako nową formę pracy w b. roku szkolnym prowadzi się 6 zespołów wyścigu pracy samokształceniowej. Jakże ona da wyniki trudno przesądzić, w każdym razie niektóre zespoły dość ciekawie prowadzą pracę. Na zakończenie należy jeszcze poświęcić słów kilka sprawie czytelnictwa czasopiśm. Gazet do środowisk wiejskich przycodzą: Gazeta Polska, Kurjer Północny, I.K.C. /do inteligencji/, Gazeta Świąteczna, Zielony Sztandar, Gopodarz Polski i in. Z czasopiśm fachowych; Poradnik Gospodarski, Przypodobienie Rolnicze, z młodzieżowych; Siew Strzelec i in. oraz "Nowiny". Pożyteczność tych piśm jest dość duża, przyczem lepsza u starszych niż u młodzieży.

W b. roku O.T.O. i K.R. prowadzi między innymi 33 gospodarstw przykładowych / w tem 10 pozarejonowych/. Do P.R. zgłosiły zespoły: Związek Strzelecki, - 12, Koła Młodzieży Wiejskiej "Siew" 34, Stowarzyszenie mł. Polskiej - 28. W pracy na wsi daje się zauważyć brak przodowników wiejskich, to też w tym celu został otwarty 13 lutego 1934 r. 4-ro tygodniowy kurs oświatowo-rolniczy w Leśnej Podlaskiej, na który zgłosiły kandydatów Koła Młodzieży i Związek Strzelecki.

Charakterystyka 3-ch miejscowości.

Piszczac.- Jest to osada, zamieszkała przez 2.082 mieszkańców - w tem 1560 Polaków, 60 Rusinów i 462 Żydów. Stacja kolejowa znajduje się w odległości 3 km. Na miejscu posiada 7-kl. szkołę powszechną, kościół parafialny, Urząd Gminy, agencję pocztową, posterunek policji i lekarza; z organizacji społecznych: - Związek Strzelecki, Koło mł. Wiejskiej "Siew" Ochotniczą Straż Pożarną i Kółko Rolnicze; z form pracy: świetlice, zespół wyścigu pracy samokształceniowej i Uniwersytet Niedzielny. Praca oświatowa pozaszkolna opiera przede wszystkim na nauczycielstwie szkoły powszechnej. Dużym powodzeniem cieszy się tam Uniwersytet Niedzielny Ludowy. Ma on już za sobą 3-letnią przeszłość. Wykłady odbywają się w niedzielę zaraz po sumie i dzięki temu dostępne dla ludności okolicznej, a wskutek tego i frekwencja jest dość duża. Piszczac jest również siedzibą Związku Sasiedzkiego Kół Mł. Wiejskiej, Gminnego Zarządu Związku Strzeleckiego i Rejonu dla Kółek Rolniczych. Te okoliczności czynią Piszczac centrum życia społecznego dla najbliższych okolic.

Hołowczyce.- Jest to wieś odległa o 12 km. od Konstantynowa /gm. Hołowczyce/ w/g ostatniego spisu ludności we wsi zamieszkuje 759 osób, w tem 12 wyznania mojżeszowego. Na miejscu jest 2-kl. szkoła powszechna, Koło Młodzieży Wiejskiej, Kółko Rolnicze, Kasa Stefczyka i Spółdzielnia Spożywców; z form pracy Uniwersytet Niedzielny Ludowy, świetlicę i zespół wyścigu pracy samokształceniowej. Charakterystycznym dla tej miejscowości było to, że do pewnego czasu trudno było ruszyć pracę. Wieś była skomunizowana, obecną zaś grupą młodzieży zorganizowaną w Kole postanowiono stan ten zmienić. Zainteresowania jej idą głównie w kierunku rolniczym, o czym świadczą 2 kursy Staszycowkie /męski i żeński/, oraz zdobyta pierwsza nagroda zdobyta w ubiegłym roku. Na wiosnę Koło zamierza przystąpić do budowy domu ludowego. Praca tu jest o tyle ciekawa, że młodzież zdobyte wiadomości stara się zastosować w życiu, np. po referacie na temat karmienia krów w zimie uchwalono konkurs czystości obór, który obecnie przeprowadza. Dzięki więc dobrze postawionej pracy staje się ta miejscowość przykładem dla innych wsi w gminie.

Mokranry Stare.- Jest to wieś leżąca w gminie Bohukały, odległa o 12 km. od stacji kolejowej - Terespol n/B. W mokranach mieszka 350 osób, w tem Polaków 300, prawosławnych 47, Żydów 3.- Na miejscu jest 1-kl. szkoła powszechna, Koło Młodzieży Wiejskiej, Kółko "Siew" i Ochotnicza Straż Pożarna oraz Kasa Stefczyka. Należy podkreślić, że dzięki kilkoletniej pracy systematycznej znać duże wyrobienie i uspołecznienie wśród młodzieży i starszych. Dobrze i ciekawie jest tu pomyślany program wyścigu pracy samokształceniowej, w którym za podstawę przy omawianiu zagadnień brane jest pod uwagę własne środowisko. Praca przeważnie jest skupiona tylko w tej miejscowości. Zaznaczyć również należy, że od kilku lat we wszystkich pracach bierze udział miejscowa nauczycielka. Z pośród młodzieży są już tacy, którzy podejmują się wykładów na Uniwersytecie Niedzielnym. W bieżącym roku przydzielono Kołu młodzieży komplet biblioteki wędrowniej. Przytoczone obrazki częściowo odzwierciedlają przejawy pracy społeczno-oświatowej w środowiskach o różnych warunkach i możliwościach. W każdym razie praca jednak opiera się na nauczycielstwie szkół powszechnych.-

Biała Podlaska, dnia 27.II.1934 r.